

TOMASZ WILHEM PYRCZ,

Muzeum Zoologiczne Uniwersytetu Jagiellońskiego

RAFAŁ GARLACZ

Centrum Edukacji Przyrodniczej Uniwersytetu Jagiellońskiego

*Centrum Edukacji Przyrodniczej – nowa jednostka w strukturze
Uniwersytetu Jagiellońskiego, synteza tradycji i nowoczesności*

ABSTRACT

The Nature Education Centre – a new unit within the structure of the Jagiellonian University: synthesis of tradition and modernity

In 2014, the Nature Education Centre of the Jagiellonian University (CEP) begins its operation. It is a completely new unit, which will house the Zoological Museum, the Geological Museum as well as the University's anthropological and paleobotanical collections. The construction of CEP is financed largely from EU funds. The two-storey building of CEP has an area of 4700m². The ground floor houses the hall, part of the geological and astronomical exhibitions, the history cabinet and modern storage space for the geological collections and one of Europe's largest scientific collections of tropical butterflies, along with staff rooms, laboratories and a lecture hall. The Hall will also contain an aviary in which live insects and other invertebrates will be on display. The first floor will house main zoological and geological exhibitions under the leading theme "Evolution of Life and Earth" and a temporary exhibition room. The main part of the zoological exhibition will be a review of systematics of the animal world and thematic blocks devoted to biogeography, mechanisms of evolution, adaptation to life in various environments, etology and a large anthropology block. The geological part will contain a review of geological eras and a number of thematic exhibitions. CEP will conduct activities connected with education at all levels, including thematic activities on various nature-related themes, science promotion workshops and the knowledge of nature. Campaigns promoting the values of nature and raising environmental awareness of the general public will be organised. CEP is intended to be a modern unit participating in teaching curricula of the Jagiellonian University and schools from Małopolska and all over the country.

Keywords: education, entomology, school, exhibition "Evolution of Life and Earth", Geological Museum, Zoological Museum, Jagiellonian University, Malopolska region, science collection

Słowa kluczowe: edukacja, entomologia, szkoły, wystawa „Ewolucja życia i Ziemi”, Muzeum Geologiczne, Muzeum Zoologiczne, Uniwersytet Jagielloński, województwo małopolskie, zbiory naukowe

Historia

Plany budowy muzeum historii naturalnej na Uniwersytecie Jagiellońskim pojawiły się w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Wtedy to, za kadencji JM Rektora UJ Aleksandra Koja, zapadały decyzje w sprawie rozbudowy naszej uczelni i powstania nowych siedzib wydziałów oraz instytutów związanych z naukami ścisłymi i przyrodniczymi na kampusie 600-lecia. Głównym orędownikiem tej idei był zmarły w roku 2012 prof. dr hab. Janusz Wojtusiak, wieloletni kierownik Muzeum Zoologicznego. Nowa jednostka miała powstać na bazie Muzeum Zoologicznego oraz Geologicznego, których siedziby znajdowały się w przewiązce łączącej budynki Instytutu Zoologii oraz Instytutu Nauk Geologicznych przy ul. Ingardena 6 i Oleandry 2. W planach budowy nowego Instytutu Zoologii od początku nie przewidziano zarówno miejsca dla Muzeum Zoologicznego, jak i środków na jego budowę w ramach budżetu na rozbudowę infrastruktury UJ. Środki te zostały wygenerowane ostatecznie w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko w projekcie „Rozbudowa i modernizacja infrastruktury dydaktycznej na kierunkach przyrodniczych i ścisłych UJ” za kadencji JM Rektora Karola Musioła. Od początku zamysłem wnioskodawców było stworzenie nowoczesnego gmachu mającego powierzchnię ekspozycyjną oraz pomieszczenia magazynowe dla zbiorów naukowych jednostek wchodzących w jego skład. Motorem napędowym inwestycji było Muzeum Zoologiczne, a pełny akces zgłosiło Muzeum Geologiczne oraz Muzeum Zakładu Antropologii. Instytut Botaniki zdecydował o ograniczonym udostępnieniu posiadanych zbiorów prezentowanych w organizowanym wówczas Muzeum Paleoeologii. Rozpisany został konkurs na projekt architektoniczny, dzięki któremu wyłoniono firmę zobligowaną do zaprojektowania budynku. W pracach tych uczestniczył od początku jako senior budowy profesor Janusz Wojtusiak. Jednocześnie z planowaniem budynku rozpoczęły się prace związane z organizacją nowej wystawy pt. „Ewolucja życia i Ziemi”, w których uczestniczyli obecny kierownik Muzeum Zoologicznego dr hab. Tomasz W. Pyrcz i kustosz muzeum dr Rafał Garlacz oraz wyznaczone osoby spośród pracowników Instytutu Nauk Geologicznych i Zakładu Antropologii UJ. W roku 2011 gotowy był już scenariusz wystawy, który został przesłany do opracowania pod względem przestrzennym do pracowni prof. Krzysztofa Wołowskiego z Wrocławia, architekta wnętrz specjalizującego się w aranżacji wystaw muzealnych. W tym samym czasie rozpisany został przetarg na wykonawcę budynku Centrum Edukacji Przyrodniczej. Został on rozstrzygnięty na korzyść Re-Bau z Krakowa, która realizowała budowę Instytutu Zoologii UJ.

Budowa CEP rozpoczęła się na wiosnę 2013 roku, a termin oddania budynku, zgodnie z harmonogramem projektu POIS, został ustalony na koniec kwietnia 2014 roku.

CEP, centrum muzeów

W budynku centrum swoją nową siedzibę znajdą następujące jednostki funkcjonujące w strukturach Uniwersytetu Jagiellońskiego: Muzeum Zoologiczne, Muzeum Geologiczne, wystawa Zakładu Antropologii Instytutu Zoologii oraz część wystawy paleobotanicznej Instytutu Botaniki, a także elementy wystawy astrofizycznej zaproponowane przez Obserwatorium Astronomiczne UJ. Największą część powierzchni centrum będzie zajmować Muzeum Zoologiczne, które jest najstarszym, funkcjonującym nieprzerwanie od 1782 roku, muzeum przyrodniczym w Polsce. Działalność tej jednostki znacznie wykracza poza ramy uniwersytetu. To ogólnodostępna placówka, pełniąca funkcje edukacyjno-oświatowe i naukowe dla dzieci i młodzieży szkolnej, mieszkańców Krakowa i całego województwa małopolskiego oraz podkarpackiego. Każdego roku Muzea Zoologiczne i Geologiczne odwiedzają liczne wycieczki szkolne w ramach zajęć dydaktycznych z wszystkich poziomów nauczania, od podstawowego po wyższy (około 15 tys. osób). Dla wielu szkół państwowych i społecznych województwa małopolskiego wizyta w muzeach stanowi integralną część programów nauczania. Zwiedzanie ekspozycji połączone jest z oprowadzaniem dostosowanym do profilu klas i realizowane przez wyspecjalizowaną kadrę dydaktyczną. Organizowane są również specjalistyczne wycieczki dla osób niepełnosprawnych. Oprócz wspomnianej wyżej działalności w obydwu muzeach odbywają się także zajęcia dydaktyczne dla studentów UJ oraz innych krakowskich szkół wyższych, takich jak Akademia Górniczo-Hutnicza i Uniwersytet Rolniczy.

Budynek CEP

Budynek Centrum Edukacji Przyrodniczej liczy w sumie 4700 m² i ma dwie kondygnacje. Na parterze znajduje się obszerny hol, w którym przewidziano miejsce dla części wystawy „Ewolucja życia i Ziemi” dotyczącej procesów fizycznych związanych z powstaniem naszego Układu Słonecznego. Znajdować się będzie tam także gabinet historyczny prezentujący warsztat pracy przyrodnika z XIX wieku z historycznymi eksponatami. Ponadto na parterze będą się mieściły magazyny naukowe, w którym miejsce znajdą kolekcje geologiczne oraz jeden z największych w Europie zbiorów naukowych motyli, pochodzących głównie z obszarów tropikalnych. Będą tam znajdować się pomieszczenia pracowników CEP, dwa laboratoria, w tym preparatyki dużych zwierząt oraz badań molekularnych, a wreszcie – sala wykładowa dla 49 osób. Dużą atrakcją w holu będzie woliera, w której prezentowane będą żywe owady oraz inne bezkręgowce. Na pierwszym piętrze CEP dla zwiedzających powstanie główna ekspozycja zoologiczna i geologiczna oraz sala wystaw okresowych. Wystawa zoologiczna podzielona jest na dwa główne bloki. W części środkowej znajdzie się przegląd systematyki świata zwierzęcego. Będą tu przedstawione okazy reprezentujące wszystkie grupy taksonomiczne,

ułożone według typów, gromad i rzędów. Najwięcej miejsca zajmą najważniejsze grupy systematyczne, stawonogi, mięczaki oraz kręgowce. W części otaczającej blok systematyczny ulokowane zostaną bloki tematyczne poświęcone zagadnieniom biogeografii, ewolucji i genetyki, przystosowań do życia w różnych środowiskach, etologii, czyli zachowań zwierząt, oraz obszerny blok antropologiczny. Na wystawie geologicznej będzie prezentowany przegląd wszystkich epok i er geologicznych, a także zagadnienia z dziedziny sedimentologii, mineralogii. Znajdą się tam wystawy poświęcone autorskim kolekcjom geologicznym Stanisława Dżułyńskiego i Mariana Książkiewicza.

Zadania CEP

Centrum Edukacji Przyrodniczej będzie prowadzić liczne działania związane z kształceniem na wszystkich poziomach edukacji, takie jak prowadzenie zajęć o dowolnej tematyce przyrodniczej, warsztatów popularyzujących naukę i wiedzę przyrodniczą. Będą organizowane wystawy okresowe oraz akcje promocyjne we współpracy z głównymi jednostkami związanymi z ochroną przyrody (np. fundacje, towarzystwa). Ważne też będą działania na rzecz propagowania wartości przyrodniczych województwa małopolskiego, podnoszenie ekologicznej świadomości społecznej oraz informowanie o największych problemach związanych z ochroną przyrody. Planujemy również zajęcia dla osób niepełnosprawnych, np. niedowidzących lub niewidzących, oraz warsztaty o charakterze terapeutycznym dla osób z dziennych ośrodków psychoterapii. CEP będzie brał udział w cyklicznych imprezach o tematyce przyrodniczej (Dni Owada, Noc Naukowców, Noc Biologów, Festiwal Nauki) i kulturalnej (np. Noc Muzeów, Dzień Otwartych Drzwi Muzeów Krakowskich). Powierzchnia CEP będzie udostępniana w celach informacyjnych dla organizacji pożytku publicznego związanych z ochroną przyrody i środowiska (np. schroniska dla zwierząt, organizacje walczące o zachowanie różnorodności biologicznej województwa). Pracownicy CEP równoległe z działalnością muzealną będą również realizowali projekty naukowe związane głównie z badaniami bioróżnorodności, biogeografii i entomologii.

Nowoczesne Centrum Edukacji Przyrodniczej powinno stać się wizytówką Uniwersytetu Jagiellońskiego, nie tylko w skali regionalnej, lecz także ogólnopolskiej. Jego sprawne funkcjonowanie wymaga zapewnienia właściwego finansowania ze strony Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz wsparcia władz regionalnych – zarówno państwowych, jak i samorządowych.